

'Tot aan de IJzer', opmerkelijke getuigenis van een legerarts over leven en lijden aan het front

Met Rik Van Cauwelaert in de loopgraven

■ **DIKSMUIDE** – De zon schijnt, het is windstil, het water van de IJzer kabbelt zelfs niet. Het is zacht voor de tijd van het jaar. Het contrast met november 1914 hier kan haast niet groter. Met Rik Van Cauwelaert, politiek commentator van Knack, wandelen we door de gerestaureerde loopgraven van de Dodengang in Diksmuide. Hij heeft er het pas in het Nederlands vertaalde boek van Max Deauville 'Tot Aan De IJzer' meegebracht. Het boek verscheen in 1917 in Parijs. „Tot op vandaag wordt het beschouwd als een van de betrouwbaarste getuigenissen over het begin van de Eerste Wereldoorlog”, zegt Rik Van Cauwelaert.

DOOR JAN GHEYSEN

Het boek van Deauville mag dan wel door kenners sterk worden aanbevolen, een kassucces is het in 1917 niet. Volgens de auteur gingen er tussen 1917 en 1937 in ons land welgeteld 12 exemplaren over de toonbank! Dat komt onder meer omdat het boek jarenlang geweerd werd uit de bibliotheken van de Franse en Belgische militaire scholen omwille van het vermeende defaitisme. Vermeend, want Deauville brengt feitelijk een journalistiek verslag over de eerste oorlogsjaren en bovendien is de auteur een arts, die van heel dichtbij met de gruwelen van die oorlog dag en nacht in en achter de loopgraven wordt geconfronteerd.

Verschaeve

„Wij hadden hier in Vlaanderen merkwaardig genoeg geen echte frontliteratuur. Het is hoogst merkwaardig” zegt Rik Van Cauwelaert, „dat het grote drama van de soldaten aan het IJzerfront nooit een Vlaams literair meesterwerk heeft voortgebracht. Waarom dat zo is, blijft een raadsel.” Er is een verhaal van Cyriel Verschaeve, dat tot het betere werk over die Eerste Wereldoorlog behoort, stipt Rik Van Cauwelaert aan. „Het is het verhaal over de eerste gefusilleerde Belgische soldaat aan het front. Dat was nota bene een Waal. Wij hebben het dan wel vaak over de Vlaamse frontbeweging, die ontstond omdat de Vlaamse soldaten de Franse bevelen niet begrepen. Maar het eerste slachtoffer was een Waal: die sprak alleen Waals en verstond ook geen Frans! Die had niet eens door dat hij tot de dood met de kogel was veroordeeld.”

**„We kunnen zelfs
het aanhoudend
lawaai van het
front niet
voorstellen”**

Dat Rik Van Cauwelaert al vertrouwd is met het oorspronkelijke Franstalige werk van Deauville heeft onder meer te maken met zijn fascinatie voor die Eerste Wereldoorlog. En ook hier spelen enkele merkwaardige toevalligheden een niet onbelangrijke rol. Uit zijn boekentas diept Rik Van Cauwelaert een oud notaboekje op... Het is een authentiek oorlogsdagboek. „Mijn vader, die burgemeester was in Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek, een dorp

in het Pajottenland, bewaarde een oorlogsdagboek van een grenadier van het dorp, Jacques Tielemans. De man was na de oorlog in de frontstreek gebleven en werd gendarmerie in... Zonnebeke. En dat ben ik vrij goed gaan kennen: mijn vrouw is van Zonnebeke afkomstig. Toen er daar een tentoonstelling rond '14-'18 werd georganiseerd, heb ik het dagboekje uitgeleend. Het boekje getuigt o.a. over de Slag van Steenstrate...”

Verzet

Rik Van Cauwelaert had ook een grootoom die als aalmoezenier aan het front werd ingezet. Die familiegeschiedenis, zijn schoonfamilie waar hij als jonge gast vrijwel bij elk bezoek met oorlogsverhalen wordt geconfronteerd én de jaarlijkse oorlogsherdenkingen in zijn dorp voedden de fascinatie voor alles wat met die Eerste Wereldoorlog te maken heeft. „Met onze dorpsschool woonden wij die herdenkingen op 11 november bij. De oud-strijders stonden er, maar zwegen. Dat was zo typisch voor zij die de gruwelen hadden meegemaakt: zij zwegen erover, spraken er hoogstens onder elkaar over. Zij die er niet waren bij geweest, spraken er uiteindelijk nog het meest over...”

Het boek van Deauville, waarvoor Rik Van Cauwelaert de inleiding schreef, loopt tot 2 oktober 1916. „Tegen die tijd begint de weerstand bij de soldaten te groeien. De grote offensieven hadden tot niets geleid en geleidelijk werden de soldaten zich bewust van de waanzin van de dodelijke aanvallen die hoogstens een halve meter winst opleverden. Het was trouwens niet alleen bij de Belgen dat er weerstand groeide, ook de Fransen werden met opstanden geconfronteerd. Pas op: die Fransen en Engelsen konden naar huis teruggestuurd worden om uit te rusten, onze Belgische soldaten konden helemaal niet naar huis, het land was immers tot aan de IJzer bezet”, stipt Rik Van Cauwelaert aan.

„Na de oorlog is de ellende voor de mensen hier in de frontstreek lang nog niet voorbij”, zegt Rik Van Cauwelaert. Het verhaal van zijn schoonfamilie illustreert dat treffend. „Toen de mensen terugkeerden uit Frankrijk, was alles tot schroot en puin herleid. Er stond niets meer overeind. Het enige herkenningspunt was meestal de kerk: dit was de grootste hoop steenpuin. Mijn schoonfamilie herkende haar hoeve aan het puin. Meer was er niet. Hun akkers en weiden werden meter per meter heroverd door puin te ruimen, obussen en lijken uit de grond te halen...”

Een van de eersten die in Zonnebeke terug was gekeerd, was de plaatselijke veldwachter, weet Rik Van Cauwelaert. „En die begon meteen een café. Die had dat goed gezien, want onmiddellijk na de oorlog was er al sprake van een vorm van fronttoerisme.”

Bijzondere plaatsen

Rik Van Cauwelaert kent intussen de frontstreek zeer goed. Als we hem naar de bijzonderste plaatsen vragen, schuift hij meteen het Tyne Cot Cemetery in Passendale naar voren. „Als je nu over het Tyne Cot wandelt, word je door de stilte overvallen. Maar indertijd was er het haast permanente lawaai van het over en weer schieten. Dat alleen al moet de mensen die daar in de loopgraven zaten, gek hebben gemaakt. Wij kunnen ons die gruwel niet voorstellen...”

zegt Rik Van Cauwelaert. Een andere bijzondere plaats voor Rik Van Cauwelaert is het beeld van de 'Canadien' in Sint-Juliaan. „Met mijn vrouw was ik op een avond daar in de buurt op wandel. Voor dat immense beeld van 'de Canadees' zien we, in de verlatenheid van die valavond, een man. Hij staat voor dat beeld, helemaal alleen, op een doedezak te spelen. We bleven staan en luisterden. Op een bepaald moment houdt de man op met spelen, gaat naar zijn auto, bergt zijn doedezak op in de kofferbak en vertrekt. Dat zijn aandoenlijke beelden...”

**„Hopelijk
besteden we ook
aandacht aan de
Duitsers in ons
land tijdens W.O.I”**

In de Westhoek zijn diverse diensten en verenigingen druk bezig met de voorbereiding van de groots opgevatte herdenking 100 jaar '14-'18. Of er aspecten van die Eerste Wereldoorlog zijn die dreigen onderbelicht te blijven? Rik Van Cauwelaert: „Tot op vandaag is er weinig aandacht voor de Duitsers die hier vier jaar lang het land bezet hielden. Roeselare was bijvoorbeeld een van de drukst bezette steden. In Oostende kwamen veel Duitse kunstenaars op bezoek bij Ensor. Laat ons hopen dat ook de Duitsers bij die herdenkingen worden betrokken.”

Auteur Max Deauville in juli 1917. (GF)

WAPENSTILSTAND

Rik Van Cauwelaert met Tot aan de IJzer van Max Deauville in de loopgraven van de Diksmuidse Dodegang. (Foto DD)

Info

■ Wie was Max Deauville ?

Max Deauville is de schrijversnaam van dokter Maurice Duwez, die in 1881 in Brussel werd geboren. Hij is de zoon van een oogarts, maar zodra hij afstudeert als arts in Leuven, gaat hij ook schrijven. Toen de oorlog uitbrak, meldde de toen 33-jarige Maurice Duwez zich als vrijwilliger. Hij wou deel uitmaken van de strijdtroepen, maar werd ingelijfd als bataljonsarts. Hij maakte de Belgische veldtocht mee en strandde in de loopgraven aan de IJzer. Toen zijn zoon in 1915 in De Panne werd geboren, gaf hij hem de naam Yser. In februari 1916 werd hij weggehaald van het front : hij was overwerkt en leed aan loopgravenkoorts. Vanaf juli 1917 stond Duwez aan het hoofd van de medische dienst van de Militaire Luchtscheepvaart.

'Tot aan de IJzer' schreef Maurice Duwez ter plaatse : hij wou getuigen over de oorlog. Toen hij in een hospitaal in Bretagne in 1916 herstelde, bewerkte hij zijn verslagen en probeerde fragmenten van zijn manuscript gepubliceerd te krijgen in Franse tijdschriften, maar dat lukte niet. In 1917 kreeg hij zijn boek in Parijs toch uitgegeven, maar het boek kwam na Le Feu van Henri Barbusse dat bekroond werd met de Prix Goncourt. In België, dat grotendeels bezet gebied was toen,

bleef het boek van Deauville zo goed als onbekend.

Na de oorlog schrijft Deauville nog een oorlogsboek 'La Boue des Flanders', dat in 1922 niet onopgemerkt bleef en dat in 1930 en in 1964 werd heruitgegeven. Vrij recent verscheen ook van dat werk een Nederlandse vertaling. „Dat is meer een pamflet, waarin hij zijn teleurstelling en zijn zwartgalligheid de vrije loop laat”, zegt Rik Van Cauwelaert daarover.

• Tot aan de IJzer van Max Deauville is uitgegeven door Roularta Books en werd ingeleid door Rik Van Cauwelaert. Historica Chantal Kesteloot situeert boek en auteur in hun tijd. Het boek geeft ook een overzicht van de indertijd gecensureerde fragmenten.

